

LAUSUNTO

Liikenne- ja viestintäministeriölle

Tietoyhteiskuntakaari

Viitaten liikenne- ja viestintäministeriön 4.4.2013 lähettämään lausuntopyyntöön Piraattipuolue kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä luonnoksesta tietoyhteiskuntakaarta koskevaksi hallituksen esitykseksi (jäljempänä TYK-luonnos) ja esittää seuraavat huomiot. Lausunto perustuu osittain Piraattipuolueen jo 5.9.2012 esittämiin kommentteihin.

Sähköisen viestinnän tietosuojaja

Niin kutsuttujen Lex Nokia -pykälien, lähinnä sähköisen viestinnän tietosuojalain (SVTSL) 13 a – 14 § ja 20 § osalta Piraattipuolue on lausunut Lex Nokia -kannanotossaan 9.3.2009 (saatavilla osoitteessa: http://arkisto.piraattipuolue.fi/kannanotot/lex_nokia_-_analyysi.pdf). Piraattipuolue on tyytyväinen siihen, että sekava 13 a – 14 §:iin sisältynyt sääntely ollaan enimmäkseen poistamassa tietoyhteiskuntakaaren myötä.

TYK-luonnoksen 144 §:ää (nykyinen SVTSL 13 §) tulisi yksityisyyden suojan varmistamiseksi muuttaa seuraavasti: "Viestinnän välittäjä voi käsitellä välitystietoja, *mikäli se on välttämätöntä* --". Pykälään on myös ehdottomasti lisättävä maininta, että sen perusteella tapahtuneesta tunnistamistietojen käsittelystä on ilmoitettava jälkikäteen sille, jonka tietoja on käsitelty (poislukien tapaukset, joissa tämä olisi käytännössä mahdotonta). Tällainen ilmoitusvelvollisuus olisi tavanomainen ja kohtuullinen menettely (vrt. 139 ja 142 §).

TYK-luonnoksen 263 §:ssä annetaan liian yleisluontoinen mahdollisuus viestien sisällön tutkimiseen. Vastaavasti kuin kohta 3), myös kohta 1) pitäisi sitoa tietyn rikoslain säännöksen mukaisen rikoksen ehkäisemiseen. Sopivat lainkohdat olisivat rikoslain 34 luvun 9 a § sekä 38 luvun 5, 7 a ja 8 §.

Teleyrityksen ja tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajan velvollisuudet

Teleyritysten ja tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajien velvollisuuksia estää yhteyksiä ja poistaa aineistoja saatavilta käsitellään tällä hetkellä kolmessa eri laissa. Näitä ovat tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 13–25 §:t, sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (sananvapauslaki) 17–20 §:t ja tekijänoikeuslain 60 a – 60 d §:t. Tietoyhteiskuntakaaren tulisi sisällyttää kaikki olennaiset teleyritysten ja tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajien vastuu vapautta ja velvollisuuksia koskevat säännökset.

Piraattipuolue on tyytyväinen siihen, että puolueen 5.9.2012 antamien kommenttien mukaisesti tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain säännökset on nyt sisällytetty TYK-luonnokseen. Sen 341 §:stä on kuitenkin jäänyt puuttumaan maininta tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain kumoamisesta.

TYK-luonnoksen perusteella sananvapauslain 17–20 §:t ja tekijänoikeuslain 60 a – 60 d §:t jäisivät edelleen ennalleen. Edellämainitut lainkohdat kuitenkin koskevat samaa edellä kuvattua asiakokonaisuutta, eli palveluntarjoajan velvollisuutta estää yhteyksiä tai poistaa aineistoja saatavilta. Mikäli tämän asiakokonaisuuden sisällyttäminen tietoyhteiskuntakaaren ei ole enää mahdollista, olisi ryhdyttävä sääntelyn yksinkertaistamista koskevaan valmisteluun tältä osin.

Piraattipuolueen mielestä palveluntarjoajille ei pitäisi asettaa velvollisuuksia poistaa aineistoja ilman oikeuden päätöstä. Tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 § (TYK-luonnoksen 175 §) ja tekijänoikeuslain 60 a – 60 d §:t tulisi kumota, ja säilyttää ainoastaan sananvapauslain 18 §:ssä kuvattu menettely. Voitaisiin myös katsoa, että tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 20–25 §:n (TYK-luonnoksen 180–185 §) mukainen ilmoitusmenettely olisi riittävä keino tekijänoikeuksien valvontaan.

Teletietojen tallennusvelvollisuus

Teletietojen tallennusvelvollisuus (TYK-luonnoksen 147 §, nykyinen SVTSL 14 a §) tulisi rajata direktiivin edellyttämään vähimmäisaikaan eli kuuteen kuukauteen. Sille, että ajankohta on pidempi, ei ole esitetty vakuuttavia perusteluja.

TYK-luonnoksen 147 §:n kohta "säilytysvelvollinen yritys voi kuitenkin tallentaa myös välitystietoja ja muita tietoja, –" on huonosti perusteltu. Yksityisyyden suojan ydinalueeseen kuuluvien verkkosivustojen selaamisesta kertyvien tietojen säilyttämistä ja tutkimista ei missään tapauksessa voida perustella tavallisista ihmisistä riippumattomilla teknisillä ongelmilla ("IPv4-osoitteiden rajallinen määrä, IPv6:een siirtymisen viivästyminen", TYK-luonnos, s. 140). Myöskään "päätelaitteiden muuttuneet toiminnallisuudet ja ihmisten muuttunut viestintäkäyttäytyminen" ei ole perustuslain näkökulmasta asianmukainen perustelu poikkeukselliselle puuttumiselle yksityisyyden suojaan.

TYK-luonnoksen 147 § on muuttunut valmistelun aikana entistä epäselvemmäksi. Aiemmin edellä siteerattu kohta oli muodossa "palveluyritys voi kuitenkin tallentaa myös verkkosivustojen selaamisesta kertyviä tunnistamistietoja, –". Tällöin kävi selkeästi ilmi, että puhutaan verkkosivustojen selaamisesta. Nykyisestä muotoilusta tämä ei käy ilmi. Sen paremmin 147 §:stä kuin sen yksityiskohtaisista perusteluistakaan (TYK-luonnos, s. 139–140) ei selviä riittävällä tarkkuudella millaisissa tilanteissa ja missä laajuudessa "internetissä surffaamisesta" kertyviä tietoja saataisiin käsitellä. Sekä pykälää että perusteluja on selkiytettävä.

Eräistä rangaistuksia ja pakkokeinoja koskevista säännöksistä

TYK-luonnoksen 332 §:ssä oleva sääntely pitäisi toteuttaa pakkokeinolain muutoksena. Kyseisenlainen säännös ei sovi tietoyhteiskuntakaareen. Tämänkaltaisten säännösten sijoittaminen muualle kuin pakkokeinolakiin tekee lainsäädännöstä sekavan ja heikentää yksilön mahdollisuuksia olla selvillä hänen perusoikeuksiaan olennaisesti koskevista pakkokeinojen käytön rajoista. Lisäksi 332 §:stä pitää poistaa viittaus 339 §:ssä tarkoitettuun radiotaajuus- ja telelaiterikkomukseen. Kyseinen rikkomus on vain sakolla rangaistava, eikä ole syytä poiketa pakkokeinolain perussäännöstä, jonka mukaan kotietsintä on mahdollinen vain vankeudella rangaistavien tekojen kohdalla. Poikkeuksen tekemiselle tulisi olla vahvat perusteet, jollaisia ei TYK-luonnoksessa esitetä.

TYK-luonnoksen 340 §:stä on poistettava 3 momentti ("rangaistusta ei tuomita, jos rikkomus on vähäinen"). Lakiin jää merkittävä epäsuhta, mikäli yksityishenkilöiden koteihin voidaan tunkeutua sakolla rangaistavan rikkomuksen vuoksi, mutta yrityksen vastuuasemassa olevan työntekijän tahallaan tekemä yksityisyyden suojan loukkaaminen voitaisiin jättää rankaisematta. Syyttäväviranomainen voi joka tapauksessa jättää syyttämättä vähäisenä pidetyn tapauksen, joten mainitunlaiselle erityiselle poikkeukselle ei ole tarvetta. Tällainen poikkeus olisi vain omiaan heikentämään lain noudattamista.

Alle 15-vuotiaita ja vajaavaltaisia koskevien sijaintitietojen käsittely

TYK-luonnoksen 152 §:ssä (nykyinen SVTSL 16 §) oleva alle 15-vuotiaan huoltajan ja täysi-ikäisen vajaavaltaisen edunvalvojan oikeuksia koskeva sääntely on ongelmallista. Säännöstä voi tulkita niin, että esimerkiksi huoltaja voisi alle 15-vuotiaalta kännykän haltijalta lupaa kysymättä asettaa kännykkään sovelluksen, joka lähettäisi huoltajalle ajantasaisia sijaintitietoja. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, johon pykälässä viitataan, ei kuitenkaan millään tavalla kumoja alaikäiselle perustuslain mukaan kuuluvaa yksityisyyden suojaa.

On selvää, että perustuslain 10 §:n, lapsen oikeuksien sopimuksen 16 artiklan ja rikoslain 38 luvun 3 §:n perusteella alaikäisen huoltaja ei voi ilman lapsensa lupaa asettaa tämän käytössä olevaan tietokoneeseen tai kännykkään esimerkiksi vakoiluohjelmaa, joka paljastaisi huoltajalle lapsen lähettämien tai vastaanottamien viestien sisällön. Henkilöä koskevat sijaintitiedot ovat täsmälleen samalla tavalla viestintäsalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Erityisesti lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa ja huoltajien käyttöön tarkoitettua valvontateknologiaa, erityisesti sijaintitietoihin liittyen, on jo markkinoilla ja tulossa enenevässä määrin. Huoltajalla ei kuitenkaan ole oikeutta asettaa tällaisia sovelluksia lapsen tai nuoren käytössä olevaan viestintä- tai muuhunkaan välineeseen ilman tämän suostumusta. Tämän tulisi käydä yksiselitteisesti ilmi 152 §:stä tai edes sen perusteluista.

Sananvapausongelmat televisio- ja radiotoimintaa koskevissa säännöksissä

Piraattipuolue toteaa, että eräät nykyisestä televisio- ja radiotoiminnasta annetusta laista (TVRL) tietoyhteiskuntakaaren siirtymässä olevat säännökset ovat sananvapauden kannalta ongelmallisia. Näitä ovat TYK-luonnoksen VIII osan 1 ja 2 lukuihin sisältyvät säännökset, jotka koskevat muun muassa ohjelmiston eurooppalaisuutta ja mainostamisen pikkutarkkaa sääntelyä. Nämä säännökset ovat ristiriidassa perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, koska ei ole esitetty hyväksyttäviä perusteita, joilla sananvapautta voitaisiin rajoittaa asettamalla ohjelmien lähettäjiille tällaisia velvollisuuksia. Koska säännökset kuitenkin sisältyvät direktiiviin 2010/13/EU ja asiaa koskevaan Euroopan neuvoston yleissopimukseen (SopS 87/1994), ei asiaan voida tietoyhteiskuntakaaren säätämisen yhteydessä puuttua. Suomen on vastustettava tämänkaltaista sääntelyä jatkossa.

TYK-luonnoksen 329 § (Televisiotoiminnan keskeyttäminen) olisi soveltamisalaltaan huomattavasti laajempi kuin nykyinen TVRL:n 37 §. Tämä johtuu siitä, että TVRL:n 37 §:n kohta "- rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä" viittaa ainostaan TVRL:iin, kun taas TYK-luonnoksen 329 §:ssä vastaava kohta viittaa koko tietoyhteiskuntakaaren. Koska tietoyhteiskuntakaaren on tulossa noin 350 pykälää, olisi vältettävä tekemästä rangaistus- ja pakkokeinosäännöksiä joissa viitataan vain "tämän lain" rikkomiseen. Näin yleisluontoinen kieltä olisi oikeusturvan kannalta ongelmallinen.

Edelleen on todettava, että 329 §:n kohta "tai sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä" on ongelmallinen. Televisiotoiminnan keskeyttämis päätös on käytännössä huomattava rajoitus sananvapauteen, ja perustuslain 80 §:n mukaan "yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista" on säädettävä lailla. Televisiotoiminnan keskeyttäminen on puuttumista sananvapauden ydinalueeseen, joten keskeyttämistä ei pidä voida perustella lakia alemmantasoisella säädöksellä.

On lisäksi huomattava, että TYK-luonnoksen 329 §:n nojalla viestintävirasto voisi käytännössä lakkauttaa tv-kanavan esimerkiksi sen vuoksi, että se näyttää sallitun 12 minuutin sijaan toistuvasti 13 minuuttia mainoksia tunnissa. Pykälässä tulisikin tyhjentävästi luetella ne syyt, joiden perusteella niinkin vakavaan toimenpiteeseen kuin televisiotoiminnan keskeyttämiseen voidaan ryhtyä.

Kärjistyneessä yhteiskunnallisessa tilanteessa houkutus tällaisen säännöksen poliittiseen hyväksikäyttöön saattaisi olla huomattava.

TYK-luonnoksen 330 §:ää (nykyinen TVRL 38 §) tulisi muuttaa siten, että televisio-ohjelman edelleenlähettämisen keskeyttämistä koskevan päätöksen tekisi aina tuomioistuin. Tämänkaltaisen päätösvallan antaminen poliittiselle viranomaisaholle on poikkeuksellista ja sananvapauden kannalta haitallista. Huomioonottaen säännöksessä viitatus rikoslain 10 luvun 11 §:n tulkinnanvaraisuus ja sananvapautta rajoittava vaikutus, tulisi harkita nykyisen TVRL:n 38 §:ään sisältyvän sääntelyn kumoamista kokonaan.

Lapsipornografian levittämisen estotoimet

Aiempaan tietoyhteiskuntakaaren luonnokseen oli sisällytetty lapsipornografian levittämisen estotoimista annetun lain (LapsipornoL) säännökset, mutta HE-luonnoksessa niitä ei enää ole. Piraattipuolueen mielestä kyseinen laki tulisi tietoyhteiskuntakaaren säätämisen yhteydessä kumota. Asiaa käsittelevä uusi direktiivi 2011/92/EU ei velvoita jäsenmaita tämänkaltaisen nettisensuurin ylläpitämiseen (25 artikla). On todettavissa, että laki on epäonnistunut. Tätä on kuvailtu tarkemmin Piraattipuolueen aiemmassa, 23.9.2009 päivätyssä lausunnossa, joka on saatavilla osoitteessa: http://arkisto.piraattipuolue.fi/lausunnot/2009/lapsipornografian_torjuminen.pdf.

Tietävästi suurin osa teleyrityksistä ei pidä sensuurilistaa oletuksena päällä, eikä listaa ole viime aikoina ilmeisesti päivitetty. Lapsipornografinen aineisto liikkuu lähinnä Tor:n kaltaisissa salatuissa verkoissa ja vertaisverkoissa, joissa siihen ei voida nettisensuurin keinoin mitenkään puuttua. Tällaiseen toimintaan voidaan puuttua tavanomaisen poliisitutinnan keinoin. Tor-verkon tapauksessa voidaan kansainvälisen poliisiyhteistyön avulla pyrkiä tunnistamaan ja paikantamaan aineistoa levittävät henkilöt ja palvelimet. Vertaisverkkojen tapauksessa levittäjä tai lataaja on usein tunnistettavissa IP-osoitteen perusteella. Lisäksi lapsipornografista aineistoa ajoittain lisätään, usein ilkkivaltaisessa tarkoituksessa, erilaisille kuvasivustoille (kuten 4chan). Tällöin ylläpitäjät tyypillisesti poistavat aineiston tai se kuvasivustojen teknisten ratkaisujen vuoksi poistuu niin nopeasti, ettei estolistan kaltaisista hitaista ja byrokraattisista toimenpiteistä ole hyötyä.

LapsipornoL:n kumoaminen ei aiheuttaisi kustannuksia vaan olisi helpotus teleyrityksille ja vapauttaisi keskusrikospoliisista listan ylläpitoon kuluvat resurssit tehokkaampaan ja tarkoituksenmukaisempaan lapsipornografian vastaiseen työhön. Mikäli lapsipornografian estotoimia koskevia pykälä ei kumota, lakiin tulisi ainakin sisällyttää säännökset direktiivin 2011/92/EU 25 artiklan edellyttämästä mahdollisuudesta hakea muutosta sivuston sensuurilistalle asettamista koskevaan päätökseen.

Nykyisen LapsipornoL:n perusteella estolistalle joutui lakia kritisoiva suomalainen verkkosivusto <http://lapsiporno.info> täysin perusteettomasti. Asiasta käytiin pitkä oikeuskäsittely. Vaikka oikeus totesi, että sivusto lisättiin estolistalle perusteettomasti, sivuston ylläpitäjä joutui maksamaan oikeudenkäyntikulut, koska "kun otetaan huomioon lain tulkinnanvaraisuus, oikeudenkäynnin ei voida katsoa aiheutuneen viranomaisen virheestä" (päätös HHO 06424/10/7506, s. 8, saatavilla osoitteessa: <http://lapsiporno.info/files/Hallintooikeuden%20ratkaisu%202011.pdf>). Lainkohdasta tulee ehdottomasti poistaa tämä "tulkinnanvaraisuus" ja säätää selkeästä muutoksenhakumenettelystä.

Ahto Apajalahti
Varapuheenjohtaja
Piraattipuolue r.p.

Janne Paalijärvi
Tiedottaja
Piraattipuolue r.p.